

LITERE

BILINGVISM ȘI/SAU MULTILINGVISM ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Irina CONDREA

În condițiile actuale, societatea modernă are nevoie de o bună comunicare, pentru a asigura funcționarea tuturor instituțiilor statului și derularea activităților zilnice în toate sferele vieții, iar o bună comunicare poate fi asigurată de utilizarea uneia sau mai multor limbi dezvoltate, cu cei mai înalți parametri, accesibile participanților la actul comunicării.

Existența și utilizarea în plan social a unei singure limbi este caracterizată drept *monolingvism*, situație care, în prezent, este concurată de imersiunea altor limbi. Or, instituțional, monolingvismul este asigurat prin statutul și funcțiile limbii de stat. Astfel, de exemplu, în Republica Moldova, ca și în orice altă țară în care există limbă de stat, se creează zone monolingve, în care funcționează doar o singură limbă – acestea sunt instituțiile statului, administrația, învățământul etc. De regulă, celelalte limbi, ale minorităților etnice, nu sunt utilizate în comunicarea oficială instituțională.

În fond, în Republica Moldova, limbile care contează în comunicarea instituțională, la nivelul societății, în ansamblu, sunt româna și rusa, celelalte limbi, minoritare, au o pondere comunicativă redusă și reprezintă doar forme de manifestare a culturii spirituale a etniilor respective. Anume această *valoare spirituală* este accentuată de documentele de politici lingvistice europene, care acordă atenție și susținere limbilor minoritare, celor cu puțini vorbitori sau pe cale de dispariție.

Conform „Cartei Europene a limbilor regionale sau minoritare”, prin expresia *limbi regionale sau minoritare* se înțeleg limbile:

i. folosite în mod tradițional într-o anumită zonă a unui stat de către cetățenii aceluși stat, care constituie un grup numeric inferior restului populației statului; și

ii. diferite de limba (-ile) oficială a (ale) aceluși stat; ea nu include nici dialectele limbii (-ilor) oficiale a (ale) statului, nici limbile migranților [1].

În Republica Moldova, statutul de limbi minoritare îl au 8 limbi: *bulgară, găgăuză, germană, idiș, poloneză, română, rusă, ucraineană*. Pe de altă parte, în țara noastră există situația de *bilingvism român-rus* și *rus-român*, dat fiind faptul că limba rusă, în virtutea tradițiilor moștenite de pe timpul sovietic, are încă un rol destul de important în societate. Statutul acesteia, ca limbă de comunicare interetnică, este stipulat de legislația în vigoare și este susținut cu multă tenacitate de minoritățile naționale, în special de găgăuzi, ucraineni, bulgari, care utilizează limba rusă în toate domeniile vieții sociale,

aceasta, de fapt, înlocuindu-le propriile limbi naționale. Conform *Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova* (1989), care deși anacronică, rămâne până acuma în vigoare, limba rusă se utilizează pe teritoriul republicii *paralel cu limba de stat* în calitate de *limbă de comunicare între națiuni*. Dacă ar fi să evaluăm rata bilingvismului rus-național, am putea constata că aceasta este destul de mare și că ponderea limbii ruse este, în unele regiuni/comunități, una semnificativă.

Moldova, spun observatorii, este singurul stat ex-sovietic în care minoritățile etnice, numite de altfel impropriu neruse, adică ucrainenii, găgăuzii, bulgarii, evreii, parțial romii – sunt supuse unui proces de rusificare prin menținerea învățământului public pentru acestea doar în limba rusă. Sub aspect lingvistic, ucrainenii, găgăuzii și bulgarii au fost și rămân un fel de anexă a comunității etnice rusești, mai cred analiștii [2].

Uniunea Europeană susține și promovează *diversitatea lingvistică* și culturală prin mai multe proiecte. Unul dintre acestea este *Language Rich Europe* (Bogăția lingvistică a Europei), care își propune să elaboreze strategii prin a căror aplicare diversitatea să nu devină o povară, un impediment în cooperarea și colaborarea dintre oameni, ci din contra, să contribuie la îmbogățirea spirituală și la îmbunătățirea vieții.

Obiectivele generale ale proiectului *Language Rich Europe. Tendințe în politicile și practicile multilingvismului în Europa* sunt:

- facilitarea schimbului de bune practici în promovarea dialogului intercultural și incluziunii sociale prin intermediul predării și învățării limbilor;
- promovarea cooperării europene în elaborarea politicilor și practicilor lingvistice dintr-o serie de sectoare educaționale și din societate în ansamblu;
- ridicarea gradului de conștientizare în ce privește recomandările UE și Consiliului Europei de promovare a învățării limbilor și *diversității lingvistice* în Europa [3, p.6].

Diversitatea lingvistică trebuie bine monitorizată, este necesar ca europenii să înțeleagă și să accepte diversitatea, să învețe a fi toleranți, pentru a găsi punți de înțelegere în orice situație. Uniunea Europeană, Consiliul Europei și alte organisme internaționale acordă o mare atenție acestor probleme, deoarece practica demonstrează că, de cele mai multe ori, tentativele de instaurare a supremației unui grup, a unei comunități etnice, a unei țări etc. sunt însoțite sau precedate de conflicte lingvistice, de încercarea de a instaura supremația unor anumite limbi în detrimentul altora.

Actualmente se desfășoară un proces dificil de amenajare lingvistică, în special în țările postsovietice, în care supremația limbii ruse, în detrimentul limbilor naționale, are rădăcini adânci și lucrurile se schimbă cu greu, iar focarele de conflicte politico-lingvistice mocnesc întotdeauna și izbucnesc cu regularitate.

În funcție de evoluția situației, discursul oficialităților europene în privința limbilor este ajustat și modificat, pentru a reflecta cât mai corect procesele care au loc. Una dintre ultimele ajustări se referă la conceptul de multilingvism, promovat sub aspectul diversității lingvistice și culturale. S-a dovedit că diversitatea, mozaicul lingvistic și cultural este extrem de interesant și fascinant anume prin polifonia și varietățile inedite, irepetabile ale diverselor culturi. Or, accentuarea permanentă a diversității, a multilingvismului și multiculturalismului poate conduce la diferite forme de izolare și enclavizare, însă în condițiile de astăzi, comunitățile nu mai pot trăi în izolare, țările și oamenii trebuie să coopereze, iar pentru aceasta ei trebuie să însușească și valorile celorlalți – vecini, compatrioți, colegi etc. Din aceste motive, multilingvismul, ca model de „fărămițare” culturală și lingvistică, este înlocuit de un alt concept, cel de **plurilingvism**, care presupune un alt nivel de relații și de cooperare între oameni cu diverse limbi și culturi. Specialiștii consideră că „o societate **plurilingvă** este alcătuită din indivizi care sunt în majoritate plurilingvi sau multilingvi, spre deosebire de o societate multilingvă care poate fi alcătuită din indivizi monolingvi, dar vorbitori de limbi diferite” [4].

Altfel spus, „prin **plurilingvism** se înțelege, în mod generic, folosirea mai multor limbi de către același individ, spre deosebire de *multilingvism*, care reprezintă coexistența mai multor limbi în cadrul unui grup social” [5]. Declarația de la Barcelona și Tratatul de la Lisabona prevăd însușirea a cel puțin două limbi străine încă din primii ani de școală, în afara limbii materne, în scopul integrării europene și asigurării mobilității profesionale și culturale.

În prezent, în Republica Moldova, conform noului Cod al educației: „Statul garantează formarea și dezvoltarea competenței de comunicare în limba română, după caz, în limbile minorităților naționale, și cel puțin în două limbi de circulație internațională, din care una este limba engleză” (art. 11, p.2)”. Aceste prevederi reprezintă o modalitate de adaptare a politicilor educaționale (implicit lingvistice) la actualele cerințe și standarde ale Uniunii Europene.

Referințe:

1. *Carta Europeană a limbilor regionale sau minoritare.*
2. <http://www.infoeuropa.md/files/carta-europeana-a-limbilor-regionale-sau-minoritare.pdf>
3. <http://www.europalibera.org/content/article/1982368.html>
4. *Language Rich Europe. Tendințe în politicile și practicile multilingvismului în Europa.* Publicat de Cambridge University Press, în numele Consiliului Britanic, noiembrie 2012.
5. TREMBLAY, Chr. *De la multilingvism la plurilingvism.* <http://www.scribd.com/doc/145729829/De-Le-Multilingvism-La-Plurilingvism>
6. ARDELEANU, Sanda Maria. *Interculturalitate și plurilingvism.*
7. <http://www.scribd.com/doc/204053822/Interculturalitate-Si-Plurilingvism>